*Jelena Mršo**

Pregledni znanstveni rad
UDK 347.724:347.191.11
DOI: https://doi.org/10.25234/pv/40461
Rad primljen: 18. siječnja 2026.
Rad prihvaćen: 7. travnja 2026.

ISKLJUČENJE ČLANA IZ DRUŠTVA S OGRANIČENOM ODGOVORNOŠĆU NA TEMELJU DRUŠTVENOG UGOVORA

Sažetak : *Domaće pozitivnopravno uređenje dopušta da članovi društva s ograničenom odgovornošću društvenim ugovorom predvide da društvo može isključiti člana iz društva, pritom određujući uvjete, postupak i posljedice isključenja. Cilj je rada sustavno razmotriti ovaj institut, razgraničiti pojam „uvjeta" od „važnog razloga" te procijeniti opseg privatne autonomije u okviru isključenja. Zadaci rada su: dogmatski analizirati mjerodavne odredbe ZTD-a i njihovu međusobnu povezanost; prikazati postupovna i materijalna ograničenja (nadležnost, oblik odluke, uvjete, postupak i posljedice isključenja); kritički obraditi problematiku odnosa uvjeta za isključenje i važnog razloga za isključenje; osvrnuti se na način upisa isključenja člana u sudski registar te ispitati prisutnost i sadržaj odredaba o isključenju na uzorku od 270 društvenih ugovora društava sa sjedištem u Republici Hrvatskoj. Ovo će se učiniti radi formuliranja preporuka* de lege ferenda *(uključujući i unaprjeđenje obrasca za osnivanje na daljinu). Metodologija obuhvaća dogmatsko, sustavno i teleološko tumačenje, komparativnu analizu doktrine te empirijsku kvantitativnu i kvalitativnu analizu uzorka društvenih ugovora. Na temelju tih nalaza predlažu se normativne i praktične smjernice za preciznije oblikovanje odredaba o isključenju u društvenom ugovoru, uz očuvanje pravne sigurnosti i ciljeva društva.*

Ključne riječi: *isključenje člana, član društva, društvo s ograničenom odgovornošću, društveni ugovor, uvjet, važan razlog*

1. NORMATIVNI OKVIR ISKLJUČENJA ČLANA IZ DRUŠTVA S OGRANIČENOM ODGOVORNOŠĆU

Hrvatski je zakonodavac članovima društava s ograničenom odgovornošću omogućio slobodu da urede odnose u društvu sukladno unutarnjem stanju i potrebama društva te da ra-

* Jelena Mršo, mag. iur., javna bilježnica u Osijeku, Ljudevita Posavskog 7, 31000 Osijek. E-adresa: jelena@jb-mrso.hr. ORCID: https://orcid.org/0000-0002-8604-0294.

zviju vlastite mehanizme isključenja članova iz društva.[1] Takvo zakonsko rješenje apostrofira načelo privatne autonomije u ovim društvima.[2] Odredba društvenog ugovora o isključenju člana ponajprije je namijenjena tomu da se zajamči nesmetano, brzo, učinkovito i ekonomično rješenje poremećenog i nefunkcionalnog odnosa u društvu, sve poradi zaštite njegova cilja.[3] Predstavlja i instrument kojim društvo nastoji izbjeći troškove i javnost sudskog postupka, mehanizam zadržavanja kontrole nad prijenosnom cijenom poslovnih udjela, zaštite pravne sigurnosti i likvidnosti društva te otklanjanja rizika možebitne paralize gospodarskog života društva.[4]

Isključenje člana uređuje se na način da se u društveni ugovor unese odredba kojom se predviđaju uvjeti, postupak[5] i posljedice isključenja.[6] Riječ je o materijalnoj odredbi društvenog ugovora koju nije moguće urediti na drukčiji način. Ona je ujedno i fakultativna: članovi je mogu, ali i ne moraju predvidjeti.[7] Moguće ju je unijeti u društveni ugovor pri njegovu osnivanju, osim za ona društva koja se osnivaju na daljinu bez punomoćnika.[8] Naime, obrascem

1 Članak 420. st. 1. Zakona o trgovačkim društvima (Narodne novine, broj 111/1993, 34/1999, 121/1999, 52/2000, 118/2003, 107/2007, 146/2008, 137/2009, 111/2012, 125/2011, 68/2013, 110/2015, 40/2019, 34/2022, 114/2022, 18/2023, 130/2023, 136/2024), dalje: ZTD.

2 „Zakonska iznijansirana i dobro odmjerena rješenja bolja od *ad hoc* sastavljenih odredaba društvenog ugovora. Ona simplificiraju stvaranje konzistentne sudske prakse na temelju istih repetitivnih rješenja." Prema: Jakša Barbić, 'Utjecaj njemačkog prava na stvaranje hrvatskog prava društava' (2007) 44(3–4) Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu 353. Tako i: Hans P. de Vries i Friedrich K. Juenger, 'Limited Liability Contract: The GmbH' (1964) 64(5) Columbia Law Review 868.
Njemački *Bundesgerichtshof* (dalje: BGH) analizirao je granice privatne autonomije te je utvrdio da se ne moraju poštovati samo opća načela pravnoga sustava, kao što su dužnost poštovanja morala, nego i osnovna načela prava trgovačkih društava kako bi se osigurala plodna suradnja među članovima te ispunjenje obveze lojalnog postupanja. Volker Behr, 'Neue Tendenzen im Recht der Ausschließung aus der Personengesellschaft – Besprechung der Entscheidung BGHZ 105, 213 ff' (1990) 19(2) Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen 370, 386.

3 Klaus U. Schmolke, 'Expulsion and Valuation Clauses – Freedom of Contract vs. Legal Paternalism in German Partnership and Close Corporation Law' (2012) 9(3) European Company and Financial Law Review (ECFR) 388;
Holger Fleischer i Stephan Schneider, 'Zulässigkeit und Grenzen von Shoot-Out-Klauseln im Personengesellschafts- und GmbH-Recht' (2010) 38 DB (Der Betrieb) 2713.

4 Eckhard Wälzholz, 'Abfindungsklauseln in Gesellschaftsverträgen – Zivil- und Steuerrecht' u: Detlev Piltz, Manfred Günkel i Ursula Niemann (*eds.*), *Steuerberater-Jahrbuch 2010/2011: Zugleich Bericht über den 62. Fachkongress der Steuerberater Köln, 28./29. 9. 2010* (Verlag Dr. Otto Schmidt, 2011) 116.

5 Opširnije: Jakša Barbić, 'Stjecanje i prestanak članstva u društvu s ograničenom odgovornošću', u: *Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse: Građansko, trgovačko, radno i upravno pravo u praksi, Godišnjak* 7 (Organizator 2000) 177. Barbić predlaže detaljno definiranje postupka isključenja člana u društvenom ugovoru, primjerice, predlaganje odluke, određivanje tko sudjeluje u odlučivanje, kako se odlučuje i pravne posljedice isključenja (trenutak u kojem se član smatra isključenim, sudbina njegova poslovnoga udjela, pravo člana na naknadu i način određivanja naknade, način plaćanja naknade itd.).

6 Članak 420. st. 1. ZTD-a.

7 Jakša Barbić, *Pravo društava, knjiga druga: društva kapitala, svezak II – društvo s ograničenom odgovornošću, društvo za uzajamno osiguranje, kreditna unija, europsko društvo, zadruga, europska zadruga* (Organizator 2020) 20.

8 Članak 397.a do čl. 397.e ZTD-a.
Pravilnikom o poduzimanju radnji u postupku osnivanja trgovačkih društava na daljinu (Narodne novine, broj 65/2019), dalje: Pravilnik, definiran je kao „postupak u kojem osnivači i druge osobe koje sudjeluju u postupku osnivanja uređuju međusobne odnose te određuju ustroj i osnivaju trgovačko društvo korištenjem propisanih elektroničkih obrazaca pri nadležnom trgovačkom sudu".
Ovaj način osnivanja društava osmišljen je prema uzoru na austrijski model na temelju kojega se od 1. siječnja 2018. godine može, pod određenim uvjetima, osnivanje društva s ograničenom odgovornošću izvršiti bez inače obveznog sudjelovanja javnog bilježnika (§9a. Abs. 4. *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung* (6. ožujka 1906., *RGBl* 58), dalje: öGmbHG. Time je stvorena alternativa konvencionalnom modelu osnivanja. Ovaj austrijski model dopušta osnivanje korištenjem elektroničkih komunikacijskih sredstava samo ako ga osniva jedna fizička osoba koja je ujedno i jedini član uprave (njem. *Ein-Mann-GmbH*). Opširnije: Wolfgang Szöky, 'Vereinfachte GmbH-Gründung gemäß § 9a GmbHG – Erfahrungen der Firmenbuchgerichte' (2019) 6 Zeitschrift für Gesellschaftsrecht 283–284; Ivan Jurić i Neven Kočila, 'Osnivanje društva s ograničenom odgovornošću na daljinu u njemačkom i austrijskom pravu' (2020) 24(47) Javni bilježnik 52.–65.; Marko Ivkošić,

društvenog ugovora[9] odredba o isključenju članova društva nije predviđena. Stoga ju je u tim društvima moguće inkorporirati u društveni ugovor tek njegovom naknadnom izmjenom.[10]

1.1 DOPUŠTENOST ISKLJUČENJA ČLANA NA TEMELJU DRUŠTVENOG UGOVORA U POREDBENIM PRAVIMA

1.1.1. NJEMAČKO PRAVO

Budući da u njemačkom *GmbH-Gesetzu* (punog naziva: *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung* od 20. travnja 1982., *BGBl* I 1982, 477, *BGBl* I 2024, Nr 323) nije sadržana odredba o isključenju na temelju društvenog ugovora, doktrina je tijekom povijesti imala ambivalentan stav kad je posrijedi valjanost odredbe o isključenju. Wieland je još 1921. godine zastupao stajalište kako bi ugovorna odredba prema kojoj članovi društva mogu isključiti člana prekoračila granice svojstvene privatnoj autonomiji, pritom argumentirajući kako bi u tom slučaju jedan član društva bio prepušten na „milost" ostalima, a članovima društva bilo bi dopušteno da jednom od njih izreknu mjeru isključenja koja bi duboko zadirala u ekonomske i druge slobode isključenog člana.[11] Nasuprot tomu, prema suvremenim shvaćanjima koja su prevladala u njemačkoj doktrini, napušta se takvo viđenje instituta isključenja. Tako Hommelhoff[12] uvjerljivo obrazlaže kako se njemačko pravo društava u dijelu koji se odnosi na *GmbH* naglašeno oslanja na načelo privatne autonomije te kako osnivači mogu sami preuzeti odgovornost za unošenje u društveni ugovor onih odredbi koje smatraju potrebnima za uređenje različitih konkretnih situacija. Iz takvog pristupa proizlazi da pravo *GmbH-a* izbjegava pretjeranu državnu intervenciju te u okviru načela privatne autonomije članovima ostavlja mogućnost da društvenim ugovorom predvide i isključenje člana iz društva.

1.1.2. AUSTRIJSKO PRAVO

Austrijski *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung* od 6. ožujka 1906., *RGBl* 58 (dalje: *öGmbHG*) također izrijekom ne uređuje pitanje isključenja člana. Rasprava o dopuštenosti takvog isključenja, kao i podijeljeni stavovi, prisutni su u doktrini i sudskim odlukama još od njegova donošenja 1906. godine.

Tako je u odluci austrijskog Vrhovnog suda (*Oberster Gerichtshof*) od 26. kolovoza 1913. godine (OGH 26.8.1913, R VI 224/13 = ZBl 1916/349) zauzeto stajalište prema kojem bi zako-

'Društvo s ograničenom odgovornošću u svjetlu novele Zakona o trgovačkim društvima iz 2019.' (2020) 57(2) Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu 551.–583.

9 Članak 2. Pravilnika.

10 Pri osnivanju društva preko punomoćnika bez sudjelovanja javnog bilježnika, osnivanje se provodi putem unaprijed pripremljenih obrazaca. Zbog ovog razloga, autonomija osnivača zapravo se svodi na odabir obrasca, a predloženi obvezni sastojci društvenog ugovora materijalne su prirode, dok su formalni sastojci isključeni. Opširnije: Ivkošić (n 8) 574.

11 Karl Wieland, *Handelsrecht* (Duncker & Humblot 1921) 717.

12 Peter Hommelhoff, 'Gestaltungsfreiheit im GmbH-Recht', u: Marcus Lutter i Herbert Wiedemann (*eds.*), *Gestaltungsfreiheit im Gesellschaftsrecht: Deutschland, Europa und USA. 11. ZGR-Symposion "25 Jahre ZGR"* (De Gruyter 2012) 37.

nodavac, da je smatrao dopuštenim isključenje člana, predvidio takvu mogućnost. Ako zakon o tome šuti, članovi društva ne mogu samostalno u društveni ugovor unositi odredbe koje bi nadomještale zakonsko uređenje.[13] Takvo je stajalište polazilo od pretpostavke da se od odredbi *öGmbHG-a* može odstupiti samo ako je to izričito dopušteno zakonom.[14] Pravna doktrina toga vremena stoga je u pravilu bila suzdržana, pa i nepovjerljiva prema privatnoautonomnom oblikovanju pravne strukture *GmbH-a*.[15]

Izvorno restriktivno stajalište pravosuđa doživjelo je opsežnu promjenu tijekom vremena.[16] Tako je, primjerice, Hannak istaknuo kako zakon nigdje ne propisuje da su dopuštene samo one ugovorne odredbe koje zakon izričito proglašava dopuštenima.[17] Ubrzo je u doktrini i sudskoj praksi prevladalo shvaćanje suprotno ranijem pristupu.[18] Prema današnjem općeprihvaćenom stavu, *öGmbHG* karakterizira načelo privatne autonomije, što omogućuje da se društvenim ugovorom predvidi i isključenje člana iz društva.[19]

2. IZMJENA DRUŠTVENOG UGOVORA UNOŠENJEM ODREDBE O ISKLJUČENJU

Izuzimajući društvene ugovore društava koja se osnivaju na daljinu, društveni ugovor društva s ograničenom odgovornošću u formi javnobilježničkog akta ili privatne isprave potvrđene od javnog bilježnika sklapaju i potpisuju svi osnivači.[20] Bez obzira na način osnivanja društva, društveni se ugovor mijenja najmanje tročetvrtinskom većinom danih glasova. Ova većina može biti i veća te se može zahtijevati ispunjenje dodatnih pretpostavki.[21] Ako se donosi odluka o povećanju obveza članova prema društvu, odnosno odluka da se pojedinim članovima smanje prava, ona se može donijeti samo uz suglasnost svih članova društva na koje se odnosi povećanje obveza ili smanjenje prava.[22]

13 Karl Hannak, 'GmbH-Gesetz und Wirklichkeit am Beispiel der Ausschließung eines Gesellschafters', u: *Festschrift für Friedrich Hämmerle* (1972) 127.

14 Susanne Kalss i Friedrich Rüffler, *Satzungsgestaltung in der GmbH* (Linde Verlag 2005) 76.

15 Prema: Alexander Lotz, *Der Gesellschaftsausschluss aus der GmbH – Möglichkeiten und Grenzen der Satzungsgestaltung* (Linde Verlag 2016) 45.

16 *Ibid.*

17 Hannak (n 13) 136.

18 Thomas Haberer, *Zwingendes Kapitalgesellschaftsrecht: Rechtfertigung und Grenzen* (MANZ Verlag 2009) 72.

19 Ulrich Torggler, 'Gestaltungsfreiheit bei der GmbH' (2010) *GesRZ* 185.

20 Članak 387. ZTD-a.
Razlozi zbog kojih se zahtijeva kvalificirana forma pri prijenosu poslovnoga udjela u nekim su pogledima istovjetni razlozima zbog kojih se traži da odluka o izmjeni bude donesena u odgovarajućem obliku, a posebice da se ostvari zadovoljavajuća razina pravne sigurnosti u društvima s ograničenom odgovornošću. Opširnije: Hrvoje Markovinović, 'Prijenos poslovnog udjela – što jest, a što ne bi trebao biti' (2022) 72(1–2) Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu 229.
Ovaj „strog formalni uvjet propisan je zato da se spriječi lakomislenost pri sklapanju (ili izmjeni) ugovora te osigura pomoć budućim članovima društva podučavanjem od strane javnog bilježnika o važnosti i značenju pravnoga posla u koji ulaze." Jakša Barbić, 'Društveni ugovor kao pravni posao na kojem se temelji društvo' (2012) 62(1–2) Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu 504.

21 Članak 455. st. 1 ZTD-a.

22 Članak 455. st. 3. ZTD-a.

Izmjena društvenog ugovora provodi se u formi koja ne dopušta neznanje članova ili nejasnoće o pojedinim odredbama, sve budući da javni bilježnik ispituje jesu li članovi društva sposobni i ovlašteni za poduzimanje pravnog posla, objašnjava im njegov smisao i posljedice te se uvjerava u njihovu pravu i ozbiljnu volju.[23] U ovome se smislu zakonodavac referira na materijalne odredbe društvenog ugovora, među kojima je i odredba o isključenju člana.

U domaćoj literaturi može se pronaći stav kako odluka o izmjeni društvenog ugovora kojom se u njega unosi odredba o isključenju člana ili ako se postojeća odredba o isključenju mijenja, zahtijeva jednoglasnost.[24]

U njemačkoj literaturi postoje dva suprotstavljena stajališta o većini glasova potrebnoj za izmjenu društvenog ugovora kojom se uvodi odredba o isključenju člana. Prema jednom shvaćanju, ako takva izmjena nije donesena jednoglasno, odredba o isključenju neće proizvoditi učinke prema onim članovima koji su glasovali protiv njezina donošenja, pa se protiv njih ne može primijeniti. Prema drugom stajalištu, nedostatak jednoglasnosti ima još strožu posljedicu: takva se ugovorna odredba uopće ne može primijeniti, pa se član društva može isključiti samo sudskim putem zbog važnog razloga.[25]

Postavlja se pitanje: je li uopće moguće unijeti ovakvu odredbu u društveni ugovor bez suglasnosti svih članova društva? Odgovor zahtijeva razlikovanje dviju situacija. Prva je ona u kojoj izmjena društvenog ugovora neposredno povećava obveze pojedinog člana ili smanjuje njegova prava. U takvim slučajevima ZTD izričito zahtijeva suglasnost člana na kojega se ta izmjena odnosi.[26] Drugu situaciju karakterizira obilježje da se izmjenom društvenog ugovora uređuje opći mehanizam upravljanja odnosima među članovima. On se potencijalno može, pod jednakim uvjetima, primijeniti na svakoga od njih. U tome slučaju nije posrijedi smanjenje prava određenog člana, već dispozitivno uređenje unutarnjih odnosa članova društva. Unošenjem takve odredbe ne odlučuje se još o konkretnom prestanku članstva određenog člana, već se predviđa instrument rješavanja budućih poremećaja u društvu.

Istodobno se ne može zanemariti prigovor da već samo unošenje ovakve odredbe potencijalno utječe na pravni položaj člana jer otvara mogućnost njegova kasnijeg isključenja iz društva. Uzevši ovaj aspekt u obzir, moguće je braniti i strože stajalište prema kojemu ovakva izmjena u najmanju ruku posredno zadire u pravo člana da ostane u društvu. Upravo zbog toga pitanje potrebne većine nije posve jednoznačno.

Unatoč tomu, uvjerljivim se čini zauzeti shvaćanje prema kojem unošenje odredbe o isključenju u društveni ugovor ne predstavlja samo po sebi neposredno smanjenje prava člana u smislu odredbe čl. 455. st. 3. ZTD-a. Razlog tomu leži u okolnosti što se takvom izmjenom ne umanjuju prava pojedinačno, već uređuje opći režim primjenjiv na svakoga člana.

Zbog toga smatramo da se na unošenje odredbe o isključenju primjenjuje opće pravilo o većini potrebnoj za njegovu izmjenu, izuzevši ako društveni ugovor predviđa strože uvjete.

23 *Arg. ex* čl. 57. Zakona o javnom bilježništvu (Narodne novine, broj 78/1993, 29/1994, 162/1998, 16/2007, 75/2009, 120/2016, 57/2022).

24 Pri tome pravo glasa ima i član zbog kojega dolazi do izmjene društvenog ugovora. Opširnije: Dionis Jurić, 'Isključenje člana iz društva s ograničenom odgovornošću' (2023) 44(1) Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci 272.

25 Tobias Clevinghaus, 'Einziehung von GmbH-Geschäftsanteilen' (2011) Rheinische Notar-Zeitschrift 445.

26 Članak 455. st. 3. ZTD-a.

Ne mogu se zahtijevati stroži kriteriji za glasovanje od zakonom propisanih. Pritom valja naglasiti kako se time ne isključuje mogućnost ugovaranja jednoglasnosti. Naprotiv, društvenim se ugovorom može predvidjeti da se za odluku o izmjeni kojom se u njega unosi odredba o isključenju traži da glasuje određeni član ili da dâ posebnu suglasnost, odnosno da se glasuje posebnom većinom.[27] Stoga nije ispravno tvrditi da se jednoglasnost ne bi smjela zahtijevati. Zakon sam po sebi ne nalaže jednoglasnost u svakom slučaju, ali društveni ugovor može predvidjeti strože uvjete za donošenje takve odluke.

Zakonodavac kao pretpostavku valjanosti odredbe o isključenju člana propisuje određivanje uvjeta, postupka i posljedica isključenja,[28] ne namećući obvezu ugovaranja isplate naknade za poslovni udio. Ovakvo je rješenje potrebno ipak promotriti u svjetlu odredaba čl. 421. st. 2. i 3. ZTD-a koje uređuju pravo isključenog člana na naknadu vrijednosti njegova poslovnog udjela. ZTD pritom vezuje trenutak isključenja s trenutkom isplate naknade. Isključenje člana ne može se provesti bez isplate naknade za poslovne udjele koje je držao u društvu. Dakle, član ne smije biti izložen opasnosti gubitka svojega poslovnog udjela bez odgovarajuće naknade.[29]

Pravo na naknadu vrijednosti udjela prema svojoj pravnoj naravi ima imovinskopravni karakter.[30] Kao nositelj toga prava, član njime u načelu može slobodno raspolagati. U doktrini se ipak ističe spomenuti stav da neisplata naknade može biti dvojbena upravo zbog protektivne funkcije odredbe čl. 421. ZTD-a. Unatoč tomu, može se argumentirati, polazeći od načela privatne autonomije, da član društva može unaprijed pristati na određena ograničenja kad je riječ o načinu ili opsegu ostvarivanja toga prava, osobito ako je takvo uređenje jasno predviđeno društvenim ugovorom.[31]

27 Hans Joachim Priester, *Münchener Handbuch des Gesellschaftsrechts, Bd 3: Gesellschaft mit beschränkter Haftung* (C. H. Beck 2003) 2927; Marcus Lutter i Peter Hommelhoff, *GmbH-Gesetz: Kommentar* (C. H. Beck 2004) 992.

28 *Arg. ex* čl. 420. st. 1. ZTD-a.

29 Tobias Buddemeier, *Ausschluss und Austritt aus wichtigem Grund im Recht der Societas Privata Europaea (SPE) und der GmbH* (GRIN Verlag 2009) 9.

30 Edita Čulinović-Herc i Antonija Zubović, 'Prijenos dionica manjinskih dioničara (*squeeze out*) i srodni instituti u pravu društava', u: Edita Čulinović-Herc, Dionis Jurić i Nataša Žunić Kovačević (*eds.*), *Financiranje, upravljanje i rekonstruiranje trgovačkih društava u doba recesije* (Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci 2011) 296.

31 *Ibid.*
Za njemačko pravo: Jan Thiessen, '§§ 30.–34. GmbHG mit Anhang Gesellschafterdarlehen', u: Reinhard Bork i Carsten Schäfer (*eds.*), *GmbHG – Kommentar zum GmbH-Gesetz* (RWS Verlag Kommunikationsforum GmbH 2019) 770; Gerhard K. Balz, *Die Beendigung der Mitgliedschaft in der GmbH: eine empirische und dogmatische Untersuchung zur Ausschließung und zum Austritt von Gesellschaftern* (Duncker & Humblot, Berlin 1984) 68.
Ratko Brnabić i Marko Ivkošić, 'Blokada skupštine dvočlanog d.o.o.' (2015) 54(1) Pravo u gospodarstvu 34. Drže da nije dopušteno člana isključiti iz društva bez ikakve naknade, ali je dopušteno društvenim ugovorom urediti obročnu isplatu naknade. Ovo je shvaćanje u potpunosti utemeljeno na odredbama ZTD-a, međutim, ono ne isključuje mogućnost drukčijeg ugovornog uređenja u mjeri u kojoj zakon to ne zabranjuje. Naime, pravo na naknadu tržišne vrijednosti poslovnog udjela ima ponajprije imovinskopravni karakter, zbog čega se u načelu može smatrati dispozitivnim, pa bi član društva mogao unaprijed pristati na određena ograničenja kad je riječ o načina ili opsegu isplate takve naknade.

3. POSTUPOVNA I MATERIJALNA PITANJA ISKLJUČENJA ČLANA

3.1. NADLEŽNOST ZA ODLUKU O ISKLJUČENJU

Društvenim se ugovorom odlučivanje o isključenju člana može povjeriti skupštini društva, upravi,[32] nadzornom odboru,[33] ali i osobi izvan društva.[34] Ako njime pak nije određena nadležnost za odluku o isključenju, tada ona pripada skupštini.[35] Pri tome skupština donosi odluku o isključenju većinom danih glasova, osim ako nije drukčije predviđeno društvenim ugovorom.[36] Kada je odredba o nadležnosti u postupku isključenja izostavljena iz društvenog ugovora, pravilo o rezidualnoj nadležnosti skupštine osigurava funkcionalnost postupka. Bez obzira na tu okolnost, uputno je izričito predvidjeti nadležnost (osobito kad se odlučivanje povjerava trećoj osobi) te propisati kvorum, većinu, pravila o sukobu interesa i eventualni pravni lijek, radi pravne sigurnosti i izbjegavanja unutardruštvenih sporova.

Ako društveni ugovor određuje kako se odluka o isključenju člana iz društva donosi jednoglasno od strane skupštine društva, to ne znači da se mora usuglasiti i član koji se isključuje iz društva, već svi ostali članovi.[37]

3.2. OBLIK I DONOŠENJE ODLUKE O ISKLJUČENJU

ZTD ne sadrži odredbu o obliku odluke o isključenju člana iz društva. Kvalificirani oblik javnobilježničke isprave ili privatne isprave koju potvrdi javni bilježnik nije potreban budući da je ovakav oblik namijenjen samo izmjeni društvenog ugovora, a isključenje člana iz društva ne zahtijeva njegovu izmjenu.[38] No, budući da je odluku potrebno upisati u sudski registar,

32 Barbić (n 7), 181. Suprotno: Balz (n 31) 131. Smatra kako uprava ne može biti ovlaštena donijeti odluku o isključenju člana budući da takva odluka utječe na samu bit društva.

33 Visoki trgovački sud prihvatio je mogućnost da odluku o isključenju donese nadzorni odbor društva, ako je tako predviđeno društvenim ugovorom (Odluka Pž-1099/03 VTS od 3. lipnja 2003.). Takva se odluka može pobijati prema odredbama Zakona o obveznim odnosima (tada čl. 25. i 22. Službeni list SFRJ, broj 29/1978, 39/1985, 46/1985, 57/1989, Narodne novine, broj 53/1991, 73/1991, 3/1994, 111/1993, 107/1995, 7/1996, 91/1996, 112/1999, 88/2001) kao odluka koju društvo donosi u svom poslovanju jer ZTD-om nije regulirano pitanje ništetnosti niti pobojnosti odluka nadzornoga odbora.

34 Christoph H. Seibt, 'Austritt und Ausschließung eines Gesellschafters', u: Hans-Joachim Priester, Thomas Rönnau, Karsten Schmidt, Stephan H. Schneider, Ulrich H. Schneider, Christoph H. Seibt, Klaus Tiedemann, Rüdiger Veil, Dietmar A. Verse, Hans-Peter Westermann, Hermann Wicke, Georg Bitter, Gerhard Crezelius, Volker Emmerich (*eds.*), *Band 1 §§ 1–34: Kommentar mit Anhang Konzernrecht* (Verlag Dr Otto Schmidt, Köln 2012) 1791; Markus Gehrlein, *Ausschluss und Abfindung von GmbH-Gesellschaftern* (Verlag Dr Otto Schmidt, Köln 1997) 131; Balz (n 31), 132.

35 Barbić (n 7) 181. Barbić argumentira kako nadležnost za donošenje odluke o isključenju pripada skupštini društva, osim ako društvenim ugovorom to nije prepušteno na odlučivanje nekom drugom organu društva, poput uprave i nadzornog odbora.

36 Članak 445. st. 1. ZTD-a.

37 Balz (n 31) 38. Tako i Presuda 5 U 219/78 OLG Frankfurt (26. lipnja 1979.) <https://www.dnoti.de/entscheidungen/details/?tx_dnotionlineplusapi_decisions%5Bnodeid%5D=5404e3d7-ad1d-4135-aca7-8a64c3e794b2&cHash=68808d6ae06c3b28a9fb16132c6c3690> pristupljeno 23. studenog 2025.

38 Tako i: Wolfgang Dreiss i Monika Eitel-Dreiss, *Unfreiwilliges Ausscheiden aus Gesellschaften* (Heider, Bergisch-Gladbach 1971) 109; Barbić (n 7) 181.

nužno je da bude donesena i priopćena isključenom članu društva u pisanom obliku.[39] Ako je za isključenje nadležna skupština društva, odluku je moguće donijeti i izvan skupštine, i to ako se svi članovi (osim onoga koji se isključuje) u pisanom obliku dogovore o isključenju ili izjave da su suglasni da se o isključenju glasuje u pisanom obliku.[40]

3.3. UVJETI, POSTUPAK I POSLJEDICE ISKLJUČENJA

Propisivanje uvjeta, posljedica i postupka predstavlja bitnu materijalnu pretpostavku za isključenje člana iz društva.[41] U protivnom, odluka o isključenju člana iz društva bit će ništetna.[42] U domaćoj se pravnoj književnosti predlaže pobliže definiranje postupka isključenja člana, primjerice: predlaganje odluke, određivanje tko sudjeluje u odlučivanju, kako se odlučuje te koji je način glasovanja. Ove teorijske sugestije nisu nužne, ali su korisne, budući da zakonodavac nije pobliže uredio na koji način treba urediti obvezne elemente isključenja.[43] Dovoljno je da društvo sumarno uredi zakonom predviđena pitanja.[44]

Uvjeti[45] pod kojima se člana može isključiti iz društva sastoje se u propisivanju pravnih osnova za isključenje. Posljedice isključenja člana iz društva ponajprije se očituju u pitanju pravne sudbine njegova poslovnog udjela. Pritom valja imati na umu da ZTD već kogentnim odredbama uređuje temeljne učinke isključenja: trenutkom isključenja člana prestaje njegovo članstvo u društvu te sva prava koja iz njega proizlaze (čl. 421. st. 1. ZTD-a), dok članstvo konačno prestaje u trenutku isplate naknade tržišne vrijednosti poslovnog udjela (čl. 421. st. 3. ZTD-a).

Budući da ZTD ne sadrži izričito normativno rješenje glede daljnje sudbine poslovnog udjela, potrebno je uzeti u obzir opća načela o poslovnom udjelu.[46] Pravna teorija polazi od stajališta kako poslovni udio prestaje postojati samo u dva slučaja: brisanjem društva s ograničenom odgovornošću iz sudskog registra te amortizacijom poslovnog udjela.[47] Raspolaganje poslovnim udjelom uzrokuje promjenu u članstvu društva, ali ne i njegov prestanak. Slijedom navedenoga, poslovni udio ne prestaje ni u slučaju isključenja člana iz društva.[48] Ako nije druk-

39 Balz (n 31) 44; Dreiss, Eitel-Dreiss (n 38), 109–110; Sven Möller, *Die Beschlussfassung im Recht der Personen- und Kapitalgesellschaften* (Duncker & Humblot, Berlin 2021) 63.

40 Barbić (n 7) 563.

41 Pravila igre moraju za sve biti jednaka i unaprijed određena. U suprotnome bi došlo do pravne nesigurnosti. Davorka Ivić, *Trgovačka društva: zbirka propisa* (Vizura 2003) 275.

42 Rješenje Pž-1099/03 VTS (3. lipnja 2003.) <https://iusinfo.com.hr/sudska-praksa/SE500B1099S03D20030603> pristupljeno 9. studenog 2025.

43 Jelena Arambašić, 'Arbitrabilnost isključenja člana društva s ograničenom odgovornošću' (2023) 39(3–4) Pravni vjesnik 41.

44 Presuda Pž-4098/2009-3 VTS RH (8. prosinca 2009.) <https://informator.hr/sudske-odluke/623591?id=623591> pristupljeno 25. rujna 2025.

45 Opširnije: *infra ad* 4.

46 Vilim Gorenc, *Trgovačko pravo društava* (Školska knjiga 1995) 402; Barbić (n 7) 177.

47 Barbić (n 7) 99.

48 *Ibid*.

čije predviđeno društvenim ugovorom, poslovni udio isključenog člana pripada društvu, koje zatim odlučuje o njegovoj daljnjoj sudbini.[49]

Rješenje o posljedici isključenja može biti izričito predviđeno i u samoj odredbi, primjerice na način da se poslovni udio isključenog člana proda postojećem članu društva ili trećoj osobi.[50] Uz mogućnost prodaje, društvu na raspolaganju stoji i institut amortizacije poslovnoga udjela, unaprijed predviđene društvenim ugovorom.[51] Amortizacija je dopuštena pod uvjetom da je poslovni udio u cijelosti uplaćen, a njezino provođenje ne utječe na visinu temeljnoga kapitala društva.[52] Njezina posljedica jest ta da zbroj nominalnih iznosa poslovnih udjela više ne odgovara ukupnom nominalnom iznosu temeljnoga kapitala, zbog čega je potrebno izvršiti korekciju preostalih poslovnih udjela. Korekcija se može provesti povećanjem nominalnih iznosa svih postojećih poslovnih udjela razmjerno njihovu sudjelovanju u temeljnom kapitalu ili stvaranjem novog poslovnog udjela koji se izdaje postojećem ili novom članu društva.[53]

Predvidi li se društvenim ugovorom mogućnost isključenja člana iz društva, a ne urede li se istovremeno i pitanja uvjeta, postupka i posljedica isključenja, time se ne gubi pravo na isključenje. Tada je člana moguće isključiti jedino sudskim putem zbog važnog razloga.[54]

---

49 Dionis Jurić, *Pravo društava* (Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci 2020) 426.; Tomislav Jakšić i Petar Ceronja, 'Procedure for the Shareholder's Exclusion from a Limited Liability Company' (2025) 12(1) InterEULawEast: Journal for International and European Law, Economics and Market Integrations 58 *et seq*.
Za njemačko pravo: Adolf Baumbach i Alfred Hueck, *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung* (C. H. Beck 2013) 766.; Jula Rocco, *Der GmbH-Gesellschafter: GmbH-Gründung, Rechte und Pflichten, Haftungsrisiken, Ausscheiden und Abfindung* (Springer 2009) 345.; Thomas Raiser i Rüdiger Veil, *Das Recht der Kapitalgesellschaften* (Franz Vahlen 1992) 440; Götz Hueck i Christine Windbichler, *Gesellschaftsrecht* (C. H. Beck 1991) 247; Peter A. Spitze, *Der Ausschluß eines GmbH-Gesellschafters aus wichtigem Grund bei Schweigen der Satzung: Rechtliche Begründung und Ausschlußverfahren* (Schriften zum Wirtschaftsrecht, vol 51, Duncker & Humblot 1985) 42.
Potrebno je istaknuti kako se poslovni udjeli isključenog člana ne mogu steći bez prethodno ispunjenih uvjeta iz čl. 418. st. 2. ZTD-a. Stoga za te udjele ulog mora biti u cijelosti uplaćen, naknada za udjele mora biti plaćena imovinom koja prelazi iznos temeljnog kapitala društva, društvo može stvoriti propisane rezerve za stjecanje vlastitih udjela bez smanjenja temeljnog kapitala društva niti rezervi koje mora stvoriti na temelju društvenog ugovora koje ne smije upotrijebiti za isplate članovima društva. Sličnome je stavu sklona i njemačka literatura – potrebno je uzeti u obzir § 33. Abs. II. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (20. travnja 1982., BGBl I 1982, 477, BGBl I 2024, Nr 323), vlastiti poslovni udjeli GmbH-a mogu se steći samo ako se stjecanje može izvršiti iz imovine koja premašuje temeljni kapital. Opširnije u: Bernhard Hartmann, 'Der Ausschluß eines GmbH-Gesellschafters: Systematische Zusammenstellung der Rechtsprechung und Literatur' (1962) GmbHRundschau (GmbHR) Zeitschrift für Gesellschafts-, Unternehmens- und Steuerrecht 9.

50 Sve prema Barbić (n 7) 181, 337.–338.
Usporediti i s: Gorenc (n 46) 403; Zlatko Ćesić, 'Istupanje i isključenje člana iz društva s ograničenom odgovornošću' (2008) (11) Računovodstvo, revizija i financije 180.
Za njemačko pravo: Johannes Pfeiffer, *Das zwangsweise Entfernen eines Gesellschafters aus der GmbH: Die Zwangseinziehung von Geschäftsanteilen sowie die statutarische Abtretungsverpflichtung und der Ausschluss ohne Satzungsregelung als Alternativen zur Zwangseinziehung* (Utzverlag GmbH 2022) 177–178.

51 Članak 419. st. 1. ZTD-a.

52 *Arg. ex* čl. 419. st. 1. ZTD-a.; Barbić (n 7) 167; Zvonimir Slakoper, 'Društvo s ograničenom odgovornošću', u: Vladimir Filipović, Vilim Gorenc i Zvonimir Slakoper (*eds.*), *Zakon o trgovačkim društvima s komentarom* (Računovodstvo, revizija i financije plus 1996) 606.
Za njemačko pravo: Moritz Koch, *Die Vinkulierung von GmbH-Anteilen und ihre Auswirkung auf Umwandlungsvorgänge* (Duncker & Humblot, Berlin 2007) 68–69.

53 Barbić (n 7) 155-156; Jurić (n 49) 284.

54 Barbić (n 5),177.; presuda Pž 4098/2009-3 VTS (n 44).

4. PRIVATNA AUTONOMIJA I ODNOS UVJETA I VAŽNOG RAZLOGA

Uvrštavanje odredbe o isključenju člana u društveni ugovor nesporno ima dispozitivan karakter jer zakonodavac izričito predviđa mogućnost, a ne obvezu njezina ugovaranja. Dispozitivnost se očituje i u načinu uređenja uvjeta, postupka i posljedica isključenja budući da zakon ne propisuje njihov obvezni sadržaj. Nasuprot tomu, forma u kojoj se odredba o isključenju mora urediti, kao i obveza da se u slučaju predviđanja isključenja odrede uvjeti, postupak i posljedice, imaju kogentnu narav. Zakonodavac pritom ne dopušta drukčiji način reguliranja isključenja, osim putem društvenog ugovora, što je jasno izraženo formulacijom da se u tom slučaju „moraju odrediti i uvjeti, postupak i posljedice isključenja", čime se upućuje na *ius cogens* element te odredbe.[55]

Ono što je pravnoj teoriji sporno jest odnos uvjeta za isključenje i važnog razloga za isključenje. Važan je razlog ključan element isključenja člana kada se ono provodi sudskim putem te ga, zbog kogentnih odredbi ZTD-a, nije moguće izostaviti.

U okviru domaće pravne teorije, važan razlog za isključenje i uvjet isključenja gotovo se poistovjećuju, što proizlazi iz Barbićeve opaske da „postojanje važnoga razloga za isključenje člana treba u društvenom ugovoru što preciznije odrediti".[56] Ističe nadalje da zakonodavac ne zahtijeva postojanje važnoga razloga za isključenje na temelju odredbe društvenoga ugovora. Međutim, društvenim se ugovorom treba predvidjeti razlog koji je dovoljno važan da se opravda prisilno isključenje člana iz društva. U tom se smislu kao velika prednost ističe mogućnost da se društvenim ugovorom preciznije odrede razlozi zbog kojih član može biti isključen iz društva.[57]

Austrijski i njemački pokušaji dubljeg razumijevanja isključenja člana na temelju društvenog ugovora, a bez važnog razloga, specifični su jer ovi pravni sustavi ne poznaju zakonsku kategoriju instituta isključenja. Istodobno su vrlo značajni jer u teorijskom okviru daju vrijedan uvid u dogmatsku prirodu važnog razloga i njegovu (ne)odvojivost od isključenja člana iz društva.

Problematika isključenja bez važnog razloga predmet je opsežnih rasprava u austrijskoj literaturi, a rezultat su očigledne razlike u pristupu odgovoru na navedeno pitanje. Neka od starijih učenja zagovaraju takvu mogućnost, ako je tako predviđeno društvenim ugovorom.[58] U novijoj književnosti Gall, Potyka i Winner također smatraju prihvatljivim isključenje člana bez važnog razloga, ističući kako svatko tko se svojevoljno izlaže mogućnosti isključenja iz društva na taj način određuje i prihvaća svoj budući položaj u društvu.[59] Oni u svome shvaćanju idu i korak dalje, smatrajući kako se ovo pitanje može regulirati i ugovorom obveznopravne naravi sklopljenim između članova društva.[60] Potonji je prijedlog s domaćeg pravnog gledišta

55 *Arg. ex* čl. 420. st. 1. ZTD-a.

56 Barbić (n 5) 177; Barbić (n 7) 178.

57 Edita Čulinović-Herc, Sonja Marinac Rumora i Mihaela Braut Filipović, 'Pravno uređenje odnosa članova u zatvorenim (*closely held*) društvima na primjeru hrvatskog društva s ograničenom odgovornošću' (2018) 39(1) Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci 67.

58 Richard Holzhammer, *Österreichisches Handelsrecht III: Gesellschaftsrecht* (Springer-Verlag, Wien 1986) 60; Walther Kastner, Peter Doralt i Christian Nowotny, *Grundriß des Österreichischen Gesellschaftsrechts* (MANZ, Wien 1990) 121.

59 Martin Winner, Mario Gall i Matthias Potyka, *Squeeze-out: Der Gesellschafterausschluss bei AG und GmbH* (Facultas, Wien 2006) 501. Tako i Susanne Kalss i Georg Eckert, 'Gesellschaftsrecht und Insolvenzrecht', u: Georg Kodek i Andreas Konecny (*eds.*), *Insolvenzforum* (Facultas, Wien 2007) 65.

60 Winner, Gall, Potyka (n 59) 510.

neprihvatljiv jer ovu odredbu ZTD određuje kao materijalnu odredbu društvenog ugovora, zbog čega bi se isključenje moglo odrediti jedino njime.[61] Kalss i Rüffler[62] ispitali su dopuštenost isključenja bez važnog razloga prema pravno-etičkim načelima, temeljnim načelima prava trgovačkih društava i općenitim pravnim normama, pri čemu su došli do zaključka da se treba pridržavati aktualnog stava BGH-a[63] o nedopuštenosti takvog isključenja jer postojanje takvih odredaba onemogućava ispunjenje cilja društva.

Altmeppen ističe važnost privatne autonomije u društvima s ograničenom odgovornošću te se zalaže za mogućnost dobrovoljnog podvrgavanja isključenju pojedinih članova kao članova s manjim pravima.[64] U tom smjeru ide i Karsten Schmidt, koji smatra opravdanom kategoriju člana s manjim pravima. Istodobno ističe da bi bilo moguće isključiti člana bez važnoga razloga, ali uz primjenu načela dobre vjere.[65] I novija njemačka literatura sklona je stavu kako se privatnoj autonomiji mora dati primat pri ocjenjivanju je li dopušteno isključiti člana bez važnog razloga.[66] Kao argumentacija uzima se mogućnost isključenja člana zbog nastupa određenih događaja, primjerice navršavanja određene dobi, promjene prebivališta i odricanja od državljanstva.[67]

Ipak, u novije je vrijeme u većem broju predmeta BGH dosljedno presuđivao da je isključenje člana iz društva bez važnog razloga nedopušteno.[68] BGH u vezi s tim govori o „Damoklovu maču isključenja" koji lebdi nad članom kojem prijeti isključenje te je na taj način ugroženo djelovanje i rad društva.[69] Prema BGH-u, također je ugrožena i funkcionalnost društva jer odluke članova trebaju biti rezultat njihove slobodne volje.[70] Prema tom stajalištu, pod latentnom prijetnjom isključenjem iz društva član ne može slobodno koristiti svoja članska prava i usvo-

61 Teorijski je moguće da se isključenje uredi i izjavom o osnivanju.

62 Friedrich Rüffler, 'Ausschluss von Gesellschaftern und Übertragungsverpflichtungen' u: Susanne Kalss i Friedrich Rüffler (*eds.*), *Satzungsgestaltung in der GmbH – Möglichkeiten und Grenzen* (Linde, Wien 2005) 77; Susanne Kalss, Christian Nowotny i Martin Schauer, *Österreichisches Gesellschaftsrecht* (MANZ Verlag, Wien 2017) 739.

63 Presuda II ZR 173/04 BGH (19. rujna 2005.) <https://lexetius.com/2005,2169> pristupljeno 3. siječnja 2026. Prema sudskoj praksi BGH-a, odredbe u društvenim ugovorima koje omogućuju isključenje člana bez važnoga razloga, ništetne su prema § 138 Abs. I Bürgerliches Gesetzbuch (18. kolovoza 1896.) *BGBl. I* S. 42.

64 Holger Altmeppen, *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG)* (C. H. Beck, München 2023) § 34 para 52.

65 Karsten Schmidt, *Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch* (C H Beck, München 2007) § 140 para 103.

66 Christian Armbrüster, 'Grenzen der Gestaltungsfreiheit im Personengesellschaftsrecht' (2014) 43(2–3) Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht 362.

67 Baumbach, Hueck (n 49) 764; Raiser, Veil (n 49) 438; Hueck, Windbichler (n 49) 85–87; Reto Sanwald, *Austritt und Ausschluss aus AG und GmbH* (Schweizer Schriften zum Handels- und Wirtschaftsrecht, SSHW 2009) 342.

68 Usporedi: presuda II ZR 173/04 BGH (n 63); presuda II ZR 281/05 BGH (7. svibnja 2007.) <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=40216> pristupljeno 11. siječnja 2026. Tako i: Philipp Möhring, 'Zur Zulässigkeit von Abfindungsklauseln in den Verträgen der Handelsgesellschaften' u: Robert Fischer, Philipp Möhring and Harry Westermann (*eds.*), *Wirtschaftsfragen der Gegenwart: Festschrift für Hans Carl Barz zum 65. Geburtstag am 6. Dezember 1974* (De Gruyter, Berlin/Boston 2018) 55.

69 Presuda II ZR 56/80 BGH (13. srpnja 1981.) <https://www.prinz.law/urteile/bgh/II_ZR__56-80> pristupljeno 11. siječnja 2026.
U tome smislu i: Barbara Koch, *Ausschluss von GmbH-Gesellschaftern ohne wichtigen Grund: Die Rechtmäßigkeit von Hinauskündigungsklauseln* (Logos, Berlin 2009) 62; Boris Bross, *Das streitige Ausscheiden eines GmbH-Gesellschafters und seine Abfindung in der Gestaltungpraxis* (Peter Lang, Frankfurt am Main/Berlin/Bern/Bruxelles/New York/Oxford/Wien 2009) 27.

70 Presuda II ZR 194/89 BGH (9. srpnja 1990.) <https://www.prinz.law/urteile/bgh/II_ZR_194-89> pristupljeno 11. siječnja 2026.

jiti neovisni poduzetnički stav koji se razlikuje od stava ostalih članova. Psihološki pritisak koji proizlazi iz mogućnosti isključenja proturječi osnovnoj ideji unutardruštvene suradnje.[71]

Iz svega navedenog opaža se kako u komparativnoj literaturi i u sudskoj praksi koja se bavi isključenjem bez važnog razloga postoji jasna dihotomija u stavovima. Glede domaćeg prava zaključak valja izvesti izravno iz odredbe ZTD-a koja jasno propisuje da društvo u društvenom ugovoru mora predvidjeti uvjete, postupak i posljedice isključenja člana iz društva. Na taj način ZTD ne nameće društvima obvezu određivanja važnog razloga za isključenje. Važan je razlog neizostavan element sudskog isključenja, ali društvo je ovlašteno isključiti člana iz društva prethodno odredivši u društvenom ugovoru uvjete isključenja, bez navođenja važnog razloga. Iz toga se zaključuje kako se uvjet ne može poistovjetiti s važnim razlogom. Uvjet djeluje kao *ex ante* pravilo (taksonomija ponašanja, okolnosti ili svojstava člana), dok važan razlog djeluje kao *ex post* standard (sudska procjena intenziteta utjecaja ponašanja na cilj društva).

5. UPIS ISKLJUČENJA U SUDSKI REGISTAR

Uz donesenu odluku o isključenju i uz isplatu naknade vrijednosti udjela, ono se mora deklarirati upisom u sudski registar[72] u izvanparničnom postupku.[73] Ovaj korak nužan je s obzirom na to da je osnovna svrha sudskog registra olakšati i zaštititi trgovački promet, a tu svrhu može ispuniti samo ako pravni odnosi koje identificira odgovaraju stvarnome stanju.[74] Isključenjem člana iz društva događa se promjena u društvu. Zbog toga, stanje u sudskom registru postaje neodgovarajuće stvarnosti, zbog čega se naknadno mora prilagoditi materijalnopravnoj situaciji. *Ratio* ovog upisa jest skrenuti pozornost javnosti na isključenje člana, zbog čega ima deklaratoran učinak.[75] Deklaratornost upisa proizlazi iz trenutka isključenja člana iz društva koji se podudara s trenutkom isplate naknade tržišne vrijednosti poslovnog udjela. Ovaj upis predstavlja konačan, bezuvjetan upis činjenice koja se dogodila i nije vremenski ograničena. Funkcija pravila o učincima upisa promjene članstva u sudskom registru zaštitne je naravi.[76] Bez obzira na jasnu publicitetnu funkciju ovog upisa,[77] sve dok upis ove promjene

71 Torsten Schöne, *Gesellschafterausschluß bei Personengesellschaften: Hinauskündigung, Ausschluß aus absoluten und sachlichen Gründen* (Otto Schmidt, Köln 1993) 60.

72 „Isključenje člana takva je promjena u društvu koja se mora evidentirati u knjizi poslovnih udjela i prijaviti registarskom sudu.", Slakoper (n 52) 609.
Za njemačko pravo: Eckhart Gustavus, Walter Böhringer i Robin Melchior, *Einführung in das Handelsregister: Handelsregister-Anmeldungen. Wegweiser mit Übersichten und Rechtsprechungs-Leitsätzen zum Registerrecht* (Verlag Dr Otto Schmidt 2009) 171; Robert Freitag, 'Auflösung der Gesellschaft und Ausscheiden von Gesellschaftern', u: Norbert Horn, Peter Balzer, Georg Borges and Harald Herrmann (*eds.*), *Heymann Handelsgesetzbuch. Kommentar. Zweiter Band §§ 105–237* (De Gruyter 2019) 375.

73 Damir Kontrec, 'Izvanparnični postupci i javni bilježnici', u: Jakša Barbić (*ed.*), *Javni bilježnici u europskom kontekstu* (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava 2019) 98.

74 Tako i: Gustavus, Böhringer, Melchior (n 72) 1; Jens Koch, 'Vertrauensschutz gegen das Handelsregister' (2007) 207 Archiv für die civilistische Praxis 769.

75 Barbić (n 7) 186.; Jurić (n 49) 426.
Gustavus, Böhringer, Melchior (n 72) 1; Balz (n 31), 16; Hans-Erich Feine, *Die Gesellschaft mit beschränkter Haftung. Ehrenbergs Handbuch des gesamten Handelsrechts, Bd 3, Abt III* (Leipzig 1929) 370.

76 Markovinović (n 20) 223.

77 Svrha objava u sudskom registru jest da se trećim osobama omogući da ih upoznaju i da se izbjegne prigovor da nisu bile obaviještene o činjenici koja se objavljuje. Gorenc (n 46) 72.

u članstvu društva nije izvršen, ova činjenica ne može se koristiti protiv treće osobe u dobroj vjeri.[78]

Upis brisanja isključenog člana iz društva provodi se na način da društvo podnosi prijavu u sudski registar zajedno s pripadajućim prilozima. Sudionici u postupku upisa brisanja stoga su društvo (kao predlagatelj – onaj tko je pokrenuo postupak)[79] i isključeni član (kao onaj o čijim se pravima odlučuje u postupku).[80] Postupak upisa jednostranački je jer je predlagatelj upisa društvo iz kojeg je isključen član, a pokreće se prijavom. Budući da posebnim odredbama nije ništa drugo predviđeno, prijavu za upis podnose svi članovi uprave i predsjednik nadzornog odbora, ako ga društvo ima.[81] Nužno je registarskom sudu radi upisa podastrijeti odluku o isključenju člana, i to bez odgode.[82] Osim toga, potreban je i dokaz kako je isključenom članu isplaćena naknada vrijednosti njegova poslovnog udjela. Niti ZTD niti Zakon o sudskom registru[83] ne određuju koja je to isprava. Može se zaključiti kako se vraćanje stvari i prava unesenih u društvo dokazuje izjavom isključenog člana u izvorniku ili u ovjerenoj preslici odnosno prijepisu.[84] Radi pravne sigurnosti, svrsishodno bi bilo propisati *de lege ferenda* kvalificirani oblik izjave na kojoj je potrebno da isključeni član javno ovjeri svoj potpis. Glede naknade tržišne vrijednosti poslovnog udjela u novcu, najprihvatljivije bi bilo da isključeni član društva, kao i kod vraćanja stvari i prava, u pisanom obliku izjavi da mu je naknada isplaćena u novcu u cijelosti. Ova izjava morala bi se u izvorniku ili ovjerenoj preslici priložiti uz prijavu upisa isključenja člana iz društva.[85] Ako član odbije dati takvu izjavu, nju bi mogla zamijeniti deklaratorna odluka suda kojom se utvrđuje kako je društvo ispunilo uvjet isplate naknade vrijednosti udjela isključenom članu.

6. EMPIRIJSKA ANALIZA DRUŠTVENIH UGOVORA

U sklopu cjelovitog proučavanja isključenja člana na temelju društvenog ugovora nameće se pitanje njegove važnosti u praksi. Zbog toga je učinjena statistička analiza društvenih ugovora društava s ograničenom odgovornošću sa sjedištem u Republici Hrvatskoj, sve kako bi se utvrdila učestalost i tipični oblici ugovornih odredaba o isključenju. Empirijskom metodom promatranja na uzorku od 270 nasumično odabranih društvenih ugovora testira se hipoteza

78 Eugen Klunzinger, *Handelsrecht* (Gabler Verlag, Wiesbaden 1991) 13.

79 Društvo je jedini sudionik u postupku upisa koji u njemu sudjeluje od samoga početka do kraja. Opširnije: Nevenka Marković, 'Sudski registar', u: Mihajlo Dika, Hano Ernst, Olga Jelčić, Tatjana Josipović, Hrvoje Lisičar, Jasenko Marin, Nevenka Marković, Romana Matanovac, Ana Rački Marinković *et al*. (*eds.*), *Hrvatsko registarsko pravo – registri pravnih osoba, nekretnina, pokretnina i prava* (Narodne novine 2006) 229.

80 *Ibid.*

81 Članak 62. st. 3. ZTD-a.

82 Christian Conrad, *Die Dogmatik der Gesellschafterliste: ein Beitrag zur Rechtsstellung und Haftung des GmbH-Listengesellschafters nach § 16 I 1 GmbHG* (Duncker & Humblot, Berlin 2023) 87

83 Zakon o sudskom registru (Narodne novine, broj 1/1995, 57/1996, 1/1998, 30/1999, 45/1999, 54/2005, 40/2007, 91/2010, 90/2011, 148/2013, 93/2014, 110/2015, 40/2019, 34/2022, 123/2023) (dalje: ZSR).

84 *Arg. ex* čl. 40. st. 2. ZSR-a.

85 *Arg. ex* čl. 40. st. 2. ZSR-a.

o skromnoj zastupljenosti takvih odredaba.[86] Polazište analize jest okolnost da odredba o isključenju člana nije obvezan sastojak društvenog ugovora. Zbog tog se razloga preliminarno očekuje da nije sadržana u svim društvenim ugovorima.[87]

Analizom odredaba društvenih ugovora društava s ograničenom odgovornošću nastojat će se utvrditi razlozi odsutnosti ugovornog uređenja isključenja te pokazati zašto je preporučljivo sporazumno unijeti odredbu o isključenju u društveni ugovor, uz specifikaciju uvjeta, postupka i posljedica isključenja. Ugovorno predviđanje odredbe o isključenju pridonijelo bi smanjenju broja sporova unutar društava jer bi se tada provodilo na temelju unaprijed određenih uvjeta, a ne sudskim putem zbog postojanja važnog razloga. U skladu s time predlaže se i izmjena obrasca društvenog ugovora za osnivanje na daljinu.

Na uzorku od 270 društvenih ugovora utvrdit će se broj ugovora koji sadrže odredbu o isključenju člana. Zatim će se ispitati utječe li na vjerojatnost njezina uvrštavanja okolnost da je ugovor sastavljen u obliku javnobilježničkog akta ili solemnizirane privatne isprave, jesu li osnivači osobe privatnog ili javnog prava te jesu li rezidenti ili nerezidenti. Nakon kvantitativne analize slijedi kvalitativna, kojom će se razložiti način na koji su (i jesu li) članovi društva odredili uvjete, postupak i posljedice isključenja.

U opažajnom presječnom istraživanju uzeti su u obzir ugovori sljedećih karakteristika:

1. Struktura članstva: 225 društava osnovale su (ili su njihovi članovi) fizičke i/ili pravne osobe privatnog prava, 45 društava osnovale su (ili su njihovi članovi) osobe javnog prava.
2. Rezidencija članova: u 208 društava svi su članovi rezidenti, u 45 društava svi su nerezidenti, u 17 društava stanje je mješovito.
3. Broj članova: 184 društva imaju dva člana, 84 društva imaju tri ili više članova, 2 društva imaju jednog člana.
4. Forma ugovora: 193 društvena ugovora sastavljena su u formi javnobilježničkog akta, a 77 u formi solemnizirane privatne isprave.

Najprije se pristupilo kvantitativnoj analizi.

Tablica 1: Članovi društva

	Odredba o isključenju sadržana u društvenom ugovoru	Društveni ugovori bez odredbe o isključenju	Ukupno	Odredba o isključenju sadržana u društvenom ugovoru (%)	Društveni ugovori bez odredbe o isključenju (%)
Privatne osobe	58	167	225	25,8	74,2
Osobe javnoga prava	13	32	45	28,9	71,1

Izvor: Vlastita obrada

86 Analiza je oblikovana tako da u jednakim omjerima obuhvati društvene ugovore društava s ograničenom odgovornošću upisanih u sudske registre svih trgovačkih sudova i njihovih stalnih službi u Republici Hrvatskoj (po 30 društvenih ugovora iz svakoga). Unatoč načelnoj nasumičnosti uzorka, dodatno je osigurano da se pri svakom sudu i stalnoj službi uključe najmanje dva društvena ugovora u kojima su ugovaratelji osobe javnog prava.
Autorica rada pribavila je društvene ugovore iz zbirki isprava sudskog registra, i to po 30 društvenih ugovora upisanih kod svakog trgovačkog suda u Republici Hrvatskoj, uključujući njihove stalne službe (Trgovački sud u Bjelovaru, Trgovački sud u Dubrovniku, Trgovački sud u Osijeku, Trgovački sud u Pazinu, Trgovački sud u Rijeci, Trgovački sud u Splitu, Trgovački sud u Varaždinu, Trgovački sud u Zadru i Trgovački sud u Zagrebu).

87 Budući da u postupku osnivanja na daljinu bez punomoćnika predmetna odredba nije ugrađena u obrazac društvenog ugovora, takvi su ugovori izuzeti iz analize (izuzevši one naknadno izmijenjene sukladno odredbi čl. 454. st. 1. ZTD-a).

Tablica 2: Forma ugovora

	Odredba o isključenju sadržana u društvenom ugovoru	Društveni ugovori bez odredbe o isključenju	Ukupno	Odredba o isključenju sadržana u društvenom ugovoru (%)	Društveni ugovori bez odredbe o isključenju (%)
Javnobilježnički akt	50	143	193	25,9	74,1
Solemnizirana privatna isprava	21	56	77	27,3	72,7

Izvor: Vlastita obrada

Tablica 3: Rezidencija članova

	Odredba o isključenju sadržana u društvenom ugovoru	Društveni ugovori bez odredbe o isključenju	Ukupno	Odredba o isključenju sadržana u društvenom ugovoru (%)	Društveni ugovori bez odredbe o isključenju (%)
Rezidenti	59	149	208	28,4	71,6
Nerezidenti	9	36	45	20	80
Miješano	3	14	17	17,6	82,4

Izvor: Vlastita obrada

Tablica 4: Broj članova

	Odredba o isključenju sadržana u društvenom ugovoru	Društveni ugovori bez odredbe o isključenju	Ukupno	Odredba o isključenju sadržana u društvenom ugovoru (%)	Društveni ugovori bez odredbe o isključenju (%)
2 člana	46	138	184	25	75
3 i više članova	25	59	84	29,8	70,2
1 član	1.	1	2	50	50

Izvor: Vlastita obrada

Tablica 5: Ukupno

	Odredba o isključenju sadržana u društvenom ugovoru	Društveni ugovori bez odredbe o isključenju	Ukupno	Odredba o isključenju sadržana u društvenom ugovoru (%)	Društveni ugovori bez odredbe o isključenju (%)
Svi ugovori	71	199	270	26,3	73,7

Izvor: Vlastita obrada

6.1. REZULTATI

Od ukupnog broja analiziranih društvenih ugovora, tek u 71 društvenom ugovoru (26,3 %) sadržana je odredba kojom se predviđa mogućnost isključenja člana, dok u 199 društvenih ugovora (73,7 %) takva odredba izostaje. Ovi podatci potvrđuju polaznu pretpostavku o slaboj zastupljenosti instituta u praksi, odnosno o njegovoj relativno rijetkoj primjeni u domaćem pravnom prometu.

Uočene su razlike prema obilježjima društava. Prema strukturi članstva, odredba o isključenju unesena je u 25,8 % društvenih ugovora društava čiji su osnivači privatne osobe, dok kod društava u čijem članstvu sudjeluju osobe javnog prava udio raste na 28,9 %. Premda je razlika relativno mala, može se zaključiti kako javnopravni subjekti pokazuju nešto veću sklonost preventivnom osiguranju od potencijalnih sukoba među članovima.

Analiza prema formi društvenog ugovora pokazuje kako se odredba o isključenju nalazi u 25,9 % javnobilježničkih akata i u 27,3 % solemniziranih privatnih isprava, što upućuje na to da sama forma ugovora nije značajan čimbenik unosa te odredbe.

Rezidencijalna struktura članova pokazuje ponešto vidljiv utjecaj. Kod društava čiji su članovi isključivo rezidenti, odredba o isključenju prisutna je u 28,4 % ugovora, dok se kod nerezidenata pojavljuje u 20 % slučajeva. U mješovitim društvima (rezidenti i nerezidenti) zastupljenost dodatno pada na 17,6 %. Ovaj podatak može se tumačiti time da rezidenti, kao upućeniji u hrvatski pravni okvir, češće preventivno uređuju odnose među članovima, dok nerezidenti češće računaju na zakonska rješenja.

Promatra li se broj članova društva, proizlazi da u društvima s dva člana odredbu o isključenju sadržava 25 % društvenih ugovora, dok je u društvima s tri ili više članova učestalost veća i iznosi 29,8 %. Ovaj rezultat jasno potvrđuje tezu da je veći broj članova povezan s većom vjerojatnošću konflikata, što povećava potrebu za preventivnim normiranjem postupka isključenja. Kod jednočlanih društava, situacija je specifična te je u jednom od proučavanih društvenih ugovora zabilježena odredba o isključenju člana.

Od 71 društvenog ugovora u kojima je uopće predviđena mogućnost isključenja člana, u njih 34 detaljno je određeno i nadležno tijelo, odnosno organ društva koji donosi odluku o isključenju te način odlučivanja. Analiza tih ugovora pokazuje jasne obrasce, ali i veliku neujednačenost u pristupu.

Tablica 6: Većine potrebne za donošenje odluke o isključenju člana (n=34)

Vrsta većine	Broj društvenih ugovora	Udio (%)
Jednostavna (natpolovična) većina	10	29,4
Kvalificirana većina (2/3, 3/4, većina kapitala ili članova)	10	29,4
Jednoglasnost (bez glasa isključenog člana)	4	11,8
Nije određena većina (primjena zakonskog pravila)	10	29,4

Izvor: Vlastita obrada

U većini analiziranih društvenih ugovora koji izričito određuju nadležno tijelo (34), odluku o isključenju donosi skupština društva. Time se potvrđuje da se institut isključenja u praksi percipira kao izraz članske volje, a ne kao upravljačko pitanje. Samo je u rijetkim slučajevima predviđena uloga uprave, i to isključivo kao inicijativnog organa. Ta se uloga očituje u upućivanju obrazloženog pisanog prijedloga.

Kada je riječ o potrebnoj većini za donošenje odluke, rješenja variraju. U deset društvenih ugovora odluka se donosi jednostavnom (natpolovičnom) većinom glasova, dok se u jednakom broju slučajeva zahtijeva kvalificirana većina (najčešće tri četvrtine ili dvije trećine glasova, katkad većina svih članova društva ili temeljnog kapitala). U četiri društvena ugovora odluka se donosi jednoglasno, pri čemu se ne uzima u obzir glas člana o čijem se isključenju odlučuje. Time se osigurava sprječavanje sukoba interesa, iako se takva zaštita propisuje samo u manjem broju društvenih ugovora. U deset slučajeva nadležnost skupštine predviđena je bez određivanja potrebne većine, što upućuje na primjenu općeg zakonskog okvira.

Pojedini društveni ugovori pokazuju osobitosti povezane s veličinom i strukturom društva. Tako, primjerice, društvo s čak 682 člana predviđa složenu proceduru, kojom se odluka donosi većinom svih glasova, a uz prethodni pisani prijedlog uprave ili članova. S druge strane, u društvu s 40 članova odluka se donosi običnom većinom. Takvo rješenje može se smatrati neprikladnim s obzirom na to da odluka o isključenju člana predstavlja jednu od najtežih odluka u unutarnjim odnosima društva jer neposredno dovodi do prestanka članstva. U društvima s većim brojem članova takva odluka, donesena običnom većinom, može dovesti do situacije u kojoj relativno mali dio članstva odlučuje o prestanku članstva drugoga člana, što povećava rizik od zlouporabe većine i destabilizacije odnosa unutar društva. Zanimljiv je i slučaj jednočlanog društva, čiji društveni ugovor sadrži odredbu o isključenju i to kvalificiranom većinom, premda je takvo rješenje očigledno rezultat tipiziranog obrasca, a ne stvarne potrebe.

Iz analize proizlazi da je skupština društva u pretežitom broju slučajeva nadležno tijelo za odlučivanje o isključenju, što svjedoči o njezinoj dominantnoj ulozi u postupku isključenja. S druge strane, uloga uprave sporedna je i svedena na inicijativnu funkciju. Istodobno, većine potrebne za donošenje odluke nisu ujednačene: od obične, preko kvalificirane, pa sve do jednoglasnosti, što pokazuje različite razine zaštite koje članovi nastoje ugraditi u društveni ugovor. Naposljetku, relativno rijetko i neujednačeno normiranje pitanja sukoba interesa pri odlučivanju (isključivanje glasa člana o kojem se odlučuje) upućuje na potrebu zakonodavnog ili barem doktrinarnog usmjeravanja prakse, kako bi se povećala pravna sigurnost i funkcionalnost instituta.

Iz rezultata može se zaključiti da institut isključenja člana u praksi društava s ograničenom odgovornošću u Republici Hrvatskoj nije sustavno zaživio. Odredba o isključenju pojavljuje se u otprilike četvrtini društvenih ugovora, i to s određenim varijacijama ovisno o rezidenciji i broju članova, dok forma društvenih ugovora i pravna priroda članova (privatni ili javni subjekti) ne proizvode značajnije razlike. Ovi podatci upućuju na potrebu normativnog jačanja instituta, bilo kroz legislativno propisivanje obveznog sadržaja društvenog ugovora, bilo kroz unaprjeđenje obrazaca za osnivanje društava na daljinu.

Takav je rezultat očekivan, poglavito uzme li se u obzir da su i u komparativnoj pravnoj teoriji utvrđeni slični rezultati. Tako je analiza koju je proveo Balz o društvima s ograničenom odgovornošću upisanima u sudski Amtsgerichts Stuttgart 1. siječnja 1980. godine pokazala

kako je 39,3 % društava predviđalo isključenje člana zbog važnog razloga.[88] Drugo istraživanje koje je proveo Niemeier, u kojem su provjeravani društveni ugovori 300 društava s ograničenom odgovornošću upisanih kod Handelsregistera Hamburg, pokazalo je da je u samo 24,33 % svih slučajeva postojala regulacija isključenja zbog važnog razloga. Ranija istraživanja uvelike su drukčija. Primjerice, Limbach je ispitivala samo društva upisana u registar koji je vodio sud Berlin-Charlottenburg između 1961. i 1963. godine. Od proučenih 486 društvenih ugovora, samo je 31 sadržavao odredbu o isključenju, što čini svega 6,4 % društvenih ugovora.[89]

U talijanskom su ispitivanju proučavana društva s ograničenom odgovornošću osnovana 2013. godine na području Južnoga Tirola, na uzorku podataka koji obuhvaća ukupno 108 društvenih ugovora.[90] Utvrđeno je kako je odredba o isključenju člana iz društva sadržana u 74 društvena ugovora, odnosno čak 68,52 %. U istoj studiji proučeni su i društveni ugovori stotinu društava s ograničenom odgovornošću osnovanih sa sjedištem u Milanu 2013. godine, a odredba o isključenju nalazila se u svega 18 društvenih ugovora, što iznosi 18 %.[91]

7. ZAKLJUČAK I PREPORUKE *DE LEGE FERENDA*

Institut isključenja člana iz društva s ograničenom odgovornošću na temelju odredbe društvenog ugovora u domaćem je pravu zamišljen kao izraz privatne autonomije u ovim društvima, kao i fleksibilan mehanizam zaštite cilja društva. Pritom ZTD postavlja kogentne zahtjeve glede forme i minimalnog sadržaja. Isključenje se može urediti društvenim ugovorom te mora obuhvatiti uvjete, postupak i posljedice isključenja. Konkretizacija tih elemenata prepuštena je dispozitivnoj odluci članova društva. Njihov izostanak dovodi do ništetnosti odluke o isključenju, ali ne isključuje mogućnost sudskog isključenja zbog važnog razloga.

Kad je riječ o odnosu ugovornih uvjeta isključenja i zakonske kategorije važnog razloga, izvodi se zaključak koji upućuje na njihovu razdvojenost. Tako je važan razlog neizostavan element sudskog isključenja, dok ugovorno isključenje može počivati na uvjetima koje članovi autonomno odrede, bez nužnog poistovjećivanja s važnim razlogom. Promjena članstva mora se radi zaštite trgovačkog prometa deklarirati upisom u sudski registar. Pritom upis ima zaštitnu publicitetnu funkciju, a prema trećima proizvodi učinke tek nakon provedbe.

Empirijski nalazi, međutim, pokazuju kako institut isključenja u praksi nije sustavno zaživio. Odredba o isključenju prisutna je u tek oko jedne četvrtine analiziranih društvenih ugovora, uz varijacije u rješenjima o nadležnosti, većinama i pitanjima sukoba interesa. Učestalost odredbe ponešto je veća u društvima s većim brojem članova i u društvima s rezidentnim članstvom, dok forma ugovora i pravna priroda članova ne predstavljaju relevantne čimbenike.

88 Balz (n 31), 185, 188; Schmolke (n 3), 307; Wilhelm Niemeier, *Rechtstatsachen und Rechtsfragen der Einziehung von GmbH-Anteilen* (R v Decker & CF Müller 1982) 31.

89 Jutta Limbach, *Theorie und Wirklichkeit der GmbH: die empirischen Normaltypen der GmbH und ihr Verhältnis zum Postulat von Herrschaft und Haftung* (Duncker & Humblot, Berlin 1966) 77.

90 Peter Agstner, 'Shareholder Conflicts in Close Corporations between Theory and Practice: Evidence from Italian Private Limited Liability Companies' (2019) 21(3) European Business Organization Law Review 531.

91 *Ibid.*, 534.

Takva skromna zastupljenost potvrđuje potrebu jačanja praktične funkcionalnosti instituta kroz poticanje ugovornog normiranja te kroz prilagodbu obrazaca za osnivanje na daljinu. Predlaže se da se u obrazac uvrsti opcijska odredba o isključenju člana iz društva uz jasno *opt-in/opt-out* opredjeljenje osnivača. Minimalan sadržaj te odredbe obuhvaćao bi: nadležnost za donošenje odluke (neki od organa društva, tijelo izvan društva), način glasovanja o isključenju (obična, kvalificirana većina, neka druga većina ili jednoglasnost), uvjete za isključenje (taksonomija tipičnih povreda ili drugih uvjeta), postupovna jamstva isključenog člana (obavijest o isključenju, rok za očitovanje, pravo uvida), trenutak isključenja, sudbina poslovnog udjela i način i rok isplate vrijednosti poslovnog udjela te način podnošenja prijave za upis u sudski registar. Ovakav standardizirani model olakšao bi osnivačima donošenje informirane odluke, smanjio bi heterogenost rješenja, prevenirao određene sporove u društvima te povećao pravnu sigurnost.

BIBLIOGRAFIJA

1. Agstner P, 'Shareholder Conflicts in Close Corporations between Theory and Practice: Evidence from Italian Private Limited Liability Companies' (2019) 21(3) European Business Organization Law Review 531
2. Altmeppen H, *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG)* (C. H. Beck, München 2023)
3. Arambašić J, 'Arbitrabilnost isključenja člana društva s ograničenom odgovornošću' (2023) 39(3–4) Pravni vjesnik 41
4. Armbrüster C, 'Grenzen der Gestaltungsfreiheit im Personengesellschaftsrecht' (2014) 43(2–3) Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht 362
5. Balz GK, *Die Beendigung der Mitgliedschaft in der GmbH: eine empirische und dogmatische Untersuchung zur Ausschließung und zum Austritt von Gesellschaftern* (Duncker & Humblot, Berlin 1984)
6. Barbić J, 'Društveni ugovor kao pravni posao na kojem se temelji društvo' (2012) 62(1–2) Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu 504
7. Barbić J, *Pravo društava, knjiga druga: društva kapitala, svezak II – društvo s ograničenom odgovornošću, društvo za uzajamno osiguranje, kreditna unija, europsko društvo, zadruga, europska zadruga* (Organizator 2020)
8. Barbić J, *Pravo društava, knjiga prva: opći dio* (Organizator 2008)
9. Barbić J, 'Stjecanje i prestanak članstva u društvu s ograničenom odgovornošću', u: *Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse: Građansko, trgovačko, radno i upravno pravo u praksi, Godišnjak* 7 (Organizator 2000) 177
10. Barbić J, 'Utjecaj njemačkog prava na stvaranje hrvatskog prava društava' (2007) 44(3–4) Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu 353
11. Baumbach A i Hueck A, *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung* (C. H. Beck 2013) 764
12. Behr V, 'Neue Tendenzen im Recht der Ausschließung aus der Personengesellschaft – Besprechung der Entscheidung BGHZ 105, 213 ff' (1990) 19(2) Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen 370
13. Brnabić R i Ivkošić M, 'Blokada skupštine dvočlanog d.o.o.' (2015) 54(1) Pravo u gospodarstvu 34

14. Bross B, *Das streitige Ausscheiden eines GmbH-Gesellschafters und seine Abfindung in der Gestaltungpraxis* (Peter Lang, Frankfurt am Main/Berlin/Bern/Bruxelles/New York/Oxford/Wien 2009) 27
15. Buddemeier T, *Ausschluss und Austritt aus wichtigem Grund im Recht der Societas Privata Europaea (SPE) und der GmbH* (GRIN Verlag 2009) 9
16. Clevinghaus T, 'Einziehung von GmbH-Geschäftsanteilen' (2011) Rheinische Notar-Zeitschrift 445
17. Conrad C, *Die Dogmatik der Gesellschafterliste: ein Beitrag zur Rechtsstellung und Haftung des GmbH-Listengesellschafters nach § 16 I 1 GmbHG* (Duncker & Humblot, Berlin 2023) 87
18. Čulinović-Herc E, Marinac Rumora S i Braut Filipović M, 'Pravno uređenje odnosa članova u zatvorenim (*closely held*) društvima na primjeru hrvatskog društva s ograničenom odgovornošću' (2018) 39(1) Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci 67
19. Čulinović-Herc E i Zubović A, 'Prijenos dionica manjinskih dioničara (*squeeze out*) i srodni instituti u pravu društava', u: Edita Čulinović-Herc, Dionis Jurić i Nataša Žunić Kovačević (*eds.*), *Financiranje, upravljanje i rekonstruiranje trgovačkih društava u doba recesije* (Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci 2011) 296
20. Ćesić Z, 'Istupanje i isključenje člana iz društva s ograničenom odgovornošću' (2008) (11) Računovodstvo, revizija i financije 180
21. de Vries HP i Juenger FK, 'Limited Liability Contract: The GmbH' (1964) 64(5) Columbia Law Review 868
22. Dreiss W i Eitel-Dreiss M, *Unfreiwilliges Ausscheiden aus Gesellschaften* (Heider, Bergisch-Gladbach 1971) 109–110
23. Feine HE, *Die Gesellschaft mit beschränkter Haftung. Ehrenbergs Handbuch des gesamten Handelsrechts, Bd 3, Abt III* (Leipzig 1929) 370
24. Fleischer H i Schneider S, 'Zulässigkeit und Grenzen von Shoot-Out-Klauseln im Personengesellschafts- und GmbH-Recht' (2010) 38 DB (Der Betrieb) 2713
25. Freitag R, 'Auflösung der Gesellschaft und Ausscheiden von Gesellschaftern', u: Norbert Horn, Peter Balzer, Georg Borges and Harald Herrmann (*eds.*), *Heymann Handelsgesetzbuch. Kommentar. Zweiter Band §§ 105–237* (De Gruyter 2019) 375
26. Gehrlein M, *Ausschluss und Abfindung von GmbH-Gesellschaftern* (Verlag Dr Otto Schmidt, Köln 1997) 131
27. Gorenc V, *Trgovačko pravo društava* (Školska knjiga 1995)
28. Gustavus E, Böhringer W i Melchior R, *Einführung in das Handelsregister: Handelsregister-Anmeldungen. Wegweiser mit Übersichten und Rechtsprechungs-Leitsätzen zum Registerrecht* (Verlag Dr Otto Schmidt 2009)
29. Haberer T, Zwingendes Kapitalgesellschaftsrecht: Rechtfertigung und Grenzen (MANZ Verlag 2009)
30. Hannak K, 'GmbH-Gesetz und Wirklichkeit am Beispiel der Ausschließung eines Gesellschafters', u: *Festschrift für Friedrich Hämmerle* (1972) 127
31. Hartmann B, 'Der Ausschluß eines GmbH-Gesellschafters: Systematische Zusammenstellung der Rechtsprechung und Literatur' (1962) GmbHRundschau (GmbHR) Zeitschrift für Gesellschafts-, Unternehmens- und Steuerrecht 9
32. Holzhammer R, *Österreichisches Handelsrecht III: Gesellschaftsrecht* (Springer-Verlag, Wien 1986)
33. Hommelhoff P, 'Gestaltungsfreiheit im GmbH-Recht', u: Marcus Lutter i Herbert Wiedemann (*eds.*), *Gestaltungsfreiheit im Gesellschaftsrecht: Deutschland, Europa und USA. 11. ZGR-Symposion „25 Jahre ZGR"* (De Gruyter 2012) 37

34. Hueck G i Windbichler C, *Gesellschaftsrecht* (C. H. Beck 1991)

35. Ivić D, *Trgovačka društva: zbirka propisa* (Vizura 2003)

36. Ivkošić M, 'Društvo s ograničenom odgovornošću u svjetlu novele Zakona o trgovačkim društvima iz 2019.' (2020) 57(2) Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu 551

37. Jakšić T i Ceronja P, 'Procedure for the Shareholder's Exclusion from a Limited Liability Company' (2025) 12(1) InterEULawEast: Journal for International and European Law, Economics and Market Integrations 58

38. Jurić D, 'Isključenje člana iz društva s ograničenom odgovornošću' (2023) 44(1) Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci 272

39. Jurić D, *Pravo društava* (Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci 2020)

40. Jurić I i Kočila N, 'Osnivanje društva s ograničenom odgovornošću na daljinu u njemačkom i austrijskom pravu' (2020) 24(47) Javni bilježnik 52

41. Kalss S i Eckert G, 'Gesellschaftsrecht und Insolvenzrecht', u: Georg Kodek i Andreas Konecny (*eds.*), *Insolvenzforum* (Facultas, Wien 2007) 65

42. Kalss S, Nowotny C i Schauer M, *Österreichisches Gesellschaftsrecht* (MANZ Verlag, Wien 2017)

43. Kalss S i Rüffler F, Satzungsgestaltung in der GmbH (Linde Verlag 2005)

44. Kastner W, Doralt P i Nowotny C, *Grundriß des Österreichischen Gesellschaftsrechts* (MANZ, Wien 1990)

45. Klunzinger E, *Handelsrecht* (Gabler Verlag, Wiesbaden 1991)

46. Koch B, *Ausschluss von GmbH-Gesellschaftern ohne wichtigen Grund: Die Rechtmäßigkeit von Hinauskündigungsklauseln* (Logos, Berlin 2009)

47. Koch J, 'Vertrauensschutz gegen das Handelsregister' (2007) 207 Archiv für die civilistische Praxis 769

48. Koch M, *Die Vinkulierung von GmbH-Anteilen und ihre Auswirkung auf Umwandlungsvorgänge* (Duncker & Humblot, Berlin 2007)

49. Kontrec D, 'Izvanparnični postupci i javni bilježnici', u: Jakša Barbić (*ed.*), *Javni bilježnici u europskom kontekstu* (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava 2019)

50. Limbach J, *Theorie und Wirklichkeit der GmbH: die empirischen Normaltypen der GmbH und ihr Verhältnis zum Postulat von Herrschaft und Haftung* (Duncker & Humblot, Berlin 1966)

51. Lotz A, *Der Gesellschaftsausschluss aus der GmbH – Möglichkeiten und Grenzen der Satzungsgestaltung* (Linde Verlag 2016)

52. Lutter M i Hommelhoff P, *GmbH-Gesetz: Kommentar* (C.H. Beck 2004)

53. Marković N, 'Sudski registar', u: Mihajlo Dika, Hano Ernst, Olga Jelčić, Tatjana Josipović, Hrvoje Lisičar, Jasenko Marin, Nevenka Marković, Romana Matanovac, Ana Rački Marinković *et al.* (*eds.*), *Hrvatsko registarsko pravo – registri pravnih osoba, nekretnina, pokretnina i prava* (Narodne novine 2006) 229

54. Markovinović H, 'Prijenos poslovnog udjela – što jest, a što ne bi trebao biti' (2022) 72(1–2) Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu 223

55. Möhring P, 'Zur Zulässigkeit von Abfindungsklauseln in den Verträgen der Handelsgesellschaften' u: Robert Fischer, Philipp Möhring and Harry Westermann (*eds.*), *Wirtschaftsfragen der Gegenwart: Festschrift für Hans Carl Barz zum 65. Geburtstag am 6. Dezember 1974* (De Gruyter, Berlin/Boston 2018) 55

56. Möller S, *Die Beschlussfassung im Recht der Personen- und Kapitalgesellschaften* (Duncker & Humblot, Berlin 2021)

57. Niemeier W, *Rechtstatsachen und Rechtsfragen der Einziehung von GmbH-Anteilen* (R v Decker & CF Müller 1982)

58. Pfeiffer J, *Das zwangsweise Entfernen eines Gesellschafters aus der GmbH: Die Zwangseinziehung von Geschäftsanteilen sowie die statutarische Abtretungsverpflichtung und der Ausschluss ohne Satzungsregelung als Alternativen zur Zwangseinziehung* (Utzverlag GmbH 2022)

59. Priester HJ, *Münchener Handbuch des Gesellschaftsrechts, Bd 3: Gesellschaft mit beschränkter Haftung* (C. H. Beck 2003)

60. Raiser T i Veil R, *Das Recht der Kapitalgesellschaften* (Franz Vahlen 1992)

61. Rocco, *Der GmbH-Gesellschafter: GmbH-Gründung, Rechte und Pflichten, Haftungsrisiken, Ausscheiden und Abfindung* (Springer 2009)

62. Rüffler F, 'Ausschluss von Gesellschaftern und Übertragungsverpflichtungen' u: Kalss S i Rüffler F (*eds.*), *Satzungsgestaltung in der GmbH – Möglichkeiten und Grenzen* (Linde, Wien 2005)

63. Sanwald R, *Austritt und Ausschluss aus AG und GmbH* (Schweizer Schriften zum Handels- und Wirtschaftsrecht, SSHW 2009)

64. Schmidt K, *Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch* (C H Beck, München 2007)

65. Schmolke KU, 'Expulsion and Valuation Clauses – Freedom of Contract vs. Legal Paternalism in German Partnership and Close Corporation Law' (2012) 9(3) European Company and Financial Law Review (ECFR) 307

66. Schöne T, *Gesellschafterausschluß bei Personengesellschaften: Hinauskündigung, Ausschluß aus absoluten und sachlichen Gründen* (Otto Schmidt, Köln 1993)

67. Seibt CH, 'Austritt und Ausschließung eines Gesellschafters', u: Hans-Joachim Priester, Thomas Rönnau, Karsten Schmidt, Stephan H. Schneider, Ulrich H. Schneider, Christoph H. Seibt, Klaus Tiedemann, Rüdiger Veil, Dietmar A. Verse, Hans-Peter Westermann, Hermann Wicke, Georg Bitter, Gerhard Crezelius, Volker Emmerich (*eds.*), *Band 1 §§ 1–34: Kommentar mit Anhang Konzernrecht* (Verlag Dr Otto Schmidt, Köln 2012) 1791

68. Slakoper Z, 'Društvo s ograničenom odgovornošću', u: Vladimir Filipović, Vilim Gorenc i Zvonimir Slakoper (*eds.*), *Zakon o trgovačkim društvima s komentarom* (Računovodstvo, revizija i financije plus 1996)

69. Spitze P A, *Der Ausschluß eines GmbH-Gesellschafters aus wichtigem Grund bei Schweigen der Satzung: Rechtliche Begründung und Ausschlußverfahren* (Schriften zum Wirtschaftsrecht, vol 51, Duncker & Humblot 1985)

70. Szöky W, 'Vereinfachte GmbH-Gründung gemäß § 9a GmbHG – Erfahrungen der Firmenbuchgerichte' (2019) 6 Zeitschrift für Gesellschaftsrecht 283

71. Thiessen J, '§§ 30–34 GmbHG mit Anhang Gesellschafterdarlehen', u: Reinhard Bork i Carsten Schäfer (*eds.*), *GmbHG – Kommentar zum GmbH-Gesetz* (RWS Verlag Kommunikationsforum GmbH 2019) 770

72. Torggler U, 'Gestaltungsfreiheit bei der GmbH' (2010) *GesRZ* 185

73. Wälzholz E, 'Abfindungsklauseln in Gesellschaftsverträgen – Zivil- und Steuerrecht' u: Detlev Piltz, Manfred Günkel i Ursula Niemann (*eds.*), *Steuerberater-Jahrbuch 2010/2011: Zugleich Bericht über den 62. Fachkongress der Steuerberater Köln, 28./29. 9. 2010* (Verlag Dr. Otto Schmidt, 2011) 116

74. Wieland K, *Handelsrecht* (Duncker & Humblot 1921)

75. Winner M, Gall M i Potyka M, *Squeeze-out: Der Gesellschafterausschluss bei AG und GmbH* (Facultas, Wien 2006)

PRESUDE I OSTALE ODLUKE

1. Odluka Pž-1099/03 VTS od 3. lipnja 2003. (HR)
2. Presuda 5 U 219/78 OLG Frankfurt (26. lipnja 1979.) <https://www.dnoti.de/entschei dungen/details/?tx_dnotionlineplusapi_decisions%5Bnodeid%5D=5404e3d7-ad1d-4135-aca7-8a64c3e794b2&cHash=68808d6ae06c3b28a9fb16132c6c3690> pristupljeno: 23. studenog 2025. (DE)
3. Rješenje Pž-1099/03 VTS (3. lipnja 2003.) <https://iusinfo.com.hr/sudska-praksa/SE500B1099S03D20030603> pristupljeno 9. studenog 2025. (HR)
4. Presuda Pž-4098/2009-3 VTS RH (8. prosinca 2009.) <https://informator.hr/sudske-odluke/623591?id=623591> pristupljeno 25. rujna 2025. (HR)
5. Presuda II ZR 173/04 BGH (19. rujna 2005.) <https://lexetius.com/2005,2169> pristupljeno 3. siječnja 2026. (DE)
6. Presuda II ZR 281/05 BGH (7. svibnja 2007.) <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=40216> pristupljeno: 11. siječnja 2026. (DE)
7. Presuda II ZR 56/80 BGH (13. srpnja 1981.) <https://www.prinz.law/urt eile/bgh/II_ZR__56-80> pristupljeno 11. siječnja 2026. (DE)
8. Presuda II ZR 194/89 BGH (9. srpnja 1990.) <https://www.prinz.law/urt eile/bgh/II_ZR_194-89> pristupljeno 11. siječnja 2026. (DE)

PROPISI

1. Zakon o trgovačkim društvima (Narodne novine, broj 111/1993, 34/1999, 121/1999, 52/2000, 118/2003, 107/2007, 146/2008, 137/2009, 111/2012, 125/2011, 68/2013, 110/2015, 40/2019, 34/2022, 114/2022, 18/2023, 130/2023, 136/2024) (HR)
2. Zakon o javnom bilježništvu (Narodne novine, broj 78/1993, 29/1994, 162/1998, 16/2007, 75/2009, 120/2016, 57/2022) (HR)
3. Zakon o obveznim odnosima (Službeni list SFRJ 29/1978, 39/1985, 46/1985, 57/1989, Narodne novine, broj 53/1991, 73/1991, 3/1994, 111/1993, 107/1995, 7/1996, 91/1996, 112/1999, 88/2001) (HR)
4. Zakon o sudskom registru (Narodne novine, broj 1/1995, 57/1996, 1/1998, 30/1999, 45/1999, 54/2005, 40/2007, 91/2010, 90/2011, 148/2013, 93/2014, 110/2015, 40/2019, 34/2022, 123/2023)
5. Pravilnik o poduzimanju radnji u postupku osnivanja trgovačkih društava na daljinu (Narodne novine, broj 65/2019) (HR)
6. *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung* (6. ožujka 1906., *RGBl* 58) (AT)
7. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (20. travnja 1982., *BGBl* I 1982, 477, *BGBl* I 2024, Nr 323) (DE)
8. Bürgerliches Gesetzbuch (18. kolovoza 1896.) *BGBl.* I S. 42 (DE)

*Jelena Mršo**

EXCLUSION OF A MEMBER FROM A LIMITED LIABILITY COMPANY ON THE BASIS OF A PROVISION OF THE ARTICLES OF ASSOCIATION

Summary

Croatian positive law allows the members of a limited liability company to stipulate in the company's articles of association that the company may exclude a member from membership, and to determine the conditions, procedure, and consequences of such exclusion. This paper aims to examine the legal institution systematically, to distinguish the concept of "conditions" from that of an "important reason", and to assess the scope of private autonomy within the framework of exclusion. The objectives of the paper are: to conduct a dogmatic analysis of the relevant provisions of the Companies Act (ZTD) and of their interrelationship; to present procedural and substantive constraints (competence, the form of the decision, the conditions, the procedure, and the consequences of exclusion); to critically address the relationship between the conditions for exclusion and the substantive ground or good cause for exclusion; to consider the manner of registering the exclusion of a member in the court register; and to examine the prevalence and content of exclusion clauses in a sample of 270 articles of association of companies having their registered seat in the Republic of Croatia. This is done with a view to formulating *de lege ferenda* recommendations (including improvements to the template for remote incorporation). The methodology comprises dogmatic, systematic, and teleological interpretations, a comparative analysis of doctrine, and empirical quantitative and qualitative studies of articles of association. On the basis of these findings, normative and practical guidelines are proposed for the more precise drafting of exclusion clauses in articles of association, while preserving legal certainty and the corporate objectives.

Keywords: *member exclusion, company member, limited liability company, articles of association, condition, good cause*

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

* Jelena Mršo, mag. iur., Notary Public in Osijek, Ljudevita Posavskog 7, 31000 Osijek. E-mail address: jelena@jb-mrso.hr. ORCID: https://orcid.org/0000-0002-8604-0294.